

ZADNJA IZMENA

Javier Marías*Tako belo srce*

(odlomek iz romana)

Luiso sem spoznal skoraj leto dni prej pri opravljanju svojega dela, ob malo smešni, pa tudi malo svečani priložnosti. Kot sem že povedal, se oba posvečava predvsem prevajanju ali tolmačenju (da bi zaslužila), bolj jaz ali pogosteje jaz kot ona, to pa nikakor ne pomeni, da sem jaz kompetentnejši, prej nasprotno, kompetentnejša je ona ali vsaj tako so presodili takrat, ko sva se spoznala, ali pa so morda presodili, da gre njej na splošno bolj zaupati.

K sreči svojih storitev ne ponujava zgolj na srečanjih in v pisarnah mednarodnih organizmov. Čeprav to delo daje neprimerljivo razkošje, saj v resnici delaš samo pol leta (dva meseca v Londonu, ali Ženevi, ali Rimu, ali New Yorku, ali na Dunaju, ali celo v Bruslju in potem prosta dva meseca doma ter znova dva ali manj v istih krajih ali celo v Bruslju), pa je naloga prevajalca ali tolmača govorov in poročil nekaj najdolgočasnejšega, tako zaradi vedno istega, pravzaprav nerazumljivega žargona, ki ga brez izjeme uporabljajo vsi parlamentarci, delegati, ministri, voditelji, poslanci, veleposlaniki, strokovnjaki in nasploh predstavniki vseh narodov sveta, kot zaradi neomajno letargične narave vseh njihovih govorov, pobud, protestov, razglasov in poročil. Kdor ni opravljal tega poklica, si morda misli, da mora biti zabaven ali vsaj zanimiv

in pester, še več, lahko mu celo pride na misel, da je človek pravzaprav sredi svetovnih odločitev in da iz prve roke dobi najpopolnejše in zaupne informacije, informacije o vseh vidikih življenja različnih ljudstev, o politiki in urbanizmu, kmetijstvu in oboroževanju, živinoreji in religiji, fiziki in jezikoslovju, vojski in olimpijadah, policiji in turizmu, kemiji in propagandi, spolnosti in televiziji in virusih, športu in bančništvu in avtomobilizmu, hidravliki in polemologiji in ekologiji in običajih. Res, v svojem življenju sem prevajal govore ali besedila vsakovrstnih osebnosti o vseh najbolj nenadejanih snoveh (na začetku moje kariere so se v mojih ustih znašle celo posmrtno besede nadškofa Makariosa, če omenim nekoga nenavadnega) in uspelo mi je ponoviti v svojem jeziku ali v katerem izmed jezikov, ki jih razumem in govorim, dolga razpredanja o tako prevzemajočih temah, kot so oblike namakanja na Sumatri ali o obrobnihih naseljih v Svaziji in Burkinu (prej Burkinu Faso, glavno mesto Uagaduguja), kjer jim gre zelo slabo, kakor povsod; ponavljal sem zapletena modrovanja o koristnosti ali sramotnosti spolne vzgoje otrok v beneškem narečju; o donosnosti nadaljnjega denarnega vlaganja v nadvse smrtonosno in drago orožje južnoafriške tovarne Armscor, ko pa se ga teoretično ni smelo izvažati; o možnosti graditve še ene kopije Kremlja v Burundiju ali Malaviju, se mi zdi (glavni mesti: Bujumbura in Zomba); o potrebi, da bi z našega polotoka odtrgali celotno Levantinsko pokrajino (z Murcio vred), da bi se spremenila v otok in bi se tako izognili vsakoletnim naliveom in poplavam, ki bremenijo naš proračun, o poškodbah marmorja v Parmi, o razmahu aidsa na otokih Tristan da Cunha, o nogometni sestavi v Arabskih emiratih, o nizki morali bolgarskih pomorskih sil in o nenavadni prepovedi pokopavanja mrtvih, nakopičenih in usmratenih na nekem odprtem polju, ki jo je bil v Londonderryju pred leti samovoljno izdal neki župan, a so ga na koncu odstavili. Vse to in še več sem prevedel in posredoval ter predal verno besedam drugih, strokovnjakov in znanstvenikov in prosvetiteljev in učenjakov vseh strok in iz najdaljnejših držav, najnenavadnejših ljudi, eksotičnih ljudi, učenih ljudi in odličnikov, Nobelovih nagrajencev in profesorjev z Oxforda in Harvarda, ki so pošiljali poročila o najbolj neslutelih vprašanjih, ker so jim bili tako naložili njihovi voditelji, ali predstavniki voditeljev, ali odposlanci predstavnikov, ali pa njihovi namestniki.

Resnica je, da edinole prevajanje v teh organizmih resnično deluje, še več, prava prevajalska mrzlica vlada v njih, nekaj bolezenskega, nekaj nezdravega, saj se sleherna beseda, ki jo tam spregovorijo (na srečanjih ali skupščinah), in sleherni papirček, ki jim ga kdo pošlje, pa naj gre za kar koli, pa naj bo pravzaprav naslovljen na kogar koli ali poslan s kakršnim koli namenom (celo če je skrivnost), za vsak primer nemudoma prevede v razne jezike. Med našimi delovnimi obdobji prevajalci in tolmači prevajamo in tolmačimo nenehno, brez izbire in s komaj kaj odmora, največkrat, ne da bi kdo prav dobro vedel, čemu prevaja, za koga tolmači, največkrat za arhive, kadar gre za pisno besedilo, in za tistih nekaj, ki tudi jezika, v katerega tolmačimo, ne razumejo, kadar gre za govor. Sleherni idiotizem, ki ga kateri koli idiot iz hipnega nagiba pošlje kateremu od teh organizmov, je v trenutku preveden v šest uradnih jezikov, angleščino, francoščino, španščino, ruščino, kitajščino in arabščino. Vse je v francoščini in vse je v arabščini, vse je v kitajščini in vse je v ruščini, sleherna bedastoča slehernega svojeglavca, sleherni domislek slehernega idiota. Prevajajo se v vsakem primeru, čeprav jih morda ne bodo prav nič potrebovali. Ne samo enkrat sem moral račune prevajati, ko pa jih je bilo treba, preprosto, le plačati. Ti računi, o tem sem prepričan, se hranijo v arhivu na veke vekov, najmanj v francoščini in kitajščini, v španščini in arabščini, v angleščini in ruščini. Nekoč so me nujno poklicali v kabino, da bi prevedel govor (nenapisan), ki naj bi ga imel neki voditelj, ki je, kot sem bil sam prebral v nekaj časopisnih stolpcih dva dni prej, umrl v svoji domači državi med državnim udarom, v katerem so ga hoteli strmoglaviti, in jim je načrt tudi popolnoma uspel.

Največje napetosti na mednarodnih srečanjih ne nastajajo med divjimi razpravami med odposlanci in predstavniki na robu vojne napovedi, temveč kadar iz nekega vzroka ni prevajalca, da bi kaj prevedel, ali ko se jim ta iz sanitarnih ali psihiatričnih razlogov izneveri sredi kakšnega poročila, to pa se pripeti razmeroma pogosto. Pri tem delu je treba imeti živce zelo umirjene, bolj zaradi pritiska, ki ga nad nami izvajajo voditelji in strokovnjaki, ki se radi razburijo in celo razbesnijo, če vidijo, da se lahko kaj od tistega, kar povedo, ne bi prevedlo v katerega od šestih slavnih jezikov, kot pa zaradi same težavnosti, da ujameš in na mah posreduješ, kar govorijo (dovolj težavno). Nenehno nas nadzirajo, kakor tu-

di naši bližnji in daljni predstojniki (vsi so javni uslužbenci), da bi se prepričali, ali smo na svojih mestih in prevajamo vse, ne da bi izpustili eno samo besedo, v preostale jezike, ki jih skoraj nihče ne pozna. Edino, za kar se odposlanci in predstavniki resnično zavzemajo, je, da se jih prevede in pretolmači, ne pa, da bi njihove govore in poročila pohvalili ali jim ploskali in da bi njihove predloge upoštevali ali uresničili, to pa se tako ali tako skoraj nikoli ne zgodi (ne odobravanje, ne aplavzi, ne upoštevanje, ne uresničevanje). Na nekem srečanju držav Commonwealtha v Edinburghu, na katerem so bili torej navzoči samo angleško govoreči udeleženci srečanja, se je nekemu avstralskemu poročevalcu, ki mu je bilo ime Flaxman, zdelo sramotno, da so kabine za tolmače prazne in da noben od njegovih kolegov nima na ušesih slušalk, da bi ga z njimi poslušal, ne pa, da to počne kar naravnost, kot so počeli, od mikrofona do svojega tako udobnega sedeža. Zahteval je, naj njegove besede prevedejo, in ko so ga opomnili, da kaj takega ni potrebno, se je namrščil, grobo zaklel in začel pretiravati s svojim že tako motečim avstralskim naglasom, da je postal tako nerazumljiv članom iz drugih držav in celo nekaterim iz svoje, da so se začeli pritoževati in so postali žrtve pogojnega refleksa, ki ga ima vsak že izurjen kongresnik, saj si na ušesa natakne slušalke, brž ko kdo reče kaj nerazumljivega. Ko so se prepričali, da iz tistih slušalk, neobičajno, ne prihaja nič (niti najmanjši zvok, ne svetel ne temen), so iz protesta začeli bentiti, tako da je Flaxman zagrozil, da se bo on sam preselil v eno izmed kabin in od tam prevajal samega sebe. Onemogočili so ga, ko je že hodil po hodniku, in z vso naglico so morali priskrbeti avstralskega tolmača in ta je potem zasedel kabino in začel v pristni angleščini izgovarjati, kar je njegov rojak, pravi *larrikin*, kot bi sam sebe označil, vpil s tribune s svojim nerazumljivim naglasom iz predmestja ali s pomolov Melbourne, ali Adelaide, ali Sydneyja. Ko je ta predstavnik, Flaxman, videl, da je končno prevajalec na svojem mestu in po predpisih predaja misli iz njegovega govora, se je takoj pomiril in znova privzel svojo običajno in nevtrarno ter bolj ali manj pravilno izgovarjavo, ne da bi njegovi kolegi to opazili, ker so se bili pač odločili, da ga bodo poslušali posredno s slušalkami, po katerih je vse slišati dosti bolj omahljivo, a tudi dosti pomembnejše. Tako se je, kot vrhunec prevajalske mrzlice, ki stresa in obvladuje mednarodna zbo-

rovanja, prevajalo iz angleščine v angleščino. To prevajanje pa ni bilo popolnoma natančno, saj je trmasti avstralski kongresnik govoril prehitro, da bi neizkušeni avstralski prevajalec lahko to tako urno ponovil in zraven ničesar ne izpustil.

Zanimivo je, da se vsi udeleženci skupščin pravzaprav bolj zanesejo na tisto, kar prihaja iz slušalk, se pravi, na tolmače, kot pa na tisto, kar slišijo (isto, a bolj povezano) neposredno od govornika, pa čeprav odlično razumejo jezik, v katerem jim govori. Zanimivo, saj v resnici nihče ne more vedeti, ali je tisto, kar prevajalec prevaja iz svoje izolirane kabine, pravilno ali resnično, in ni treba poudarjati, da največkrat ni ne eno ne drugo, pa naj bo tako zaradi nepoznavanja, lenobe, nezbranosti, zlobe ali mačka tolmača, ki v tistem trenutku tolmači. Tak je očitek, ki ga prevajalci (se pravi, pisnih besedil) namenjajo tolmačem: njihovi računi in idiotizmi, ki jih prevajajo v svojih mračnih pisarnah, so izpostavljeni zlonamernim pregledom in njihove napake lahko odkrijejo, prijavijo in jih zaradi njih celo kaznujejo, besed, ki jih nepremišljeno stresajo iz kabin, pa ne nadzira nihče. Tolmači sovražijo prevajalce in prevajalci tolmače (tako kot simultani konsektivne in konsektivni simultane) in jaz, ki sem oboje že bil (zdaj sem samo še tolmač, ima več prednosti, čeprav izčrpava in vpliva na psiho), dobro poznam njihova vzajemna čustva. Tolmači se imajo za polbogove ali polbožanstva, ker so na očeh voditeljev in prestavnikov in odposlanih namestnikov, vsi ti pa kar koprnijo po njih ali, bolje, po njihovi navzočnosti in delu. Nesporno je, da jih lahko zapazijo vodje sveta, zato pa tudi so vedno tako urejeni in do zob lepo napravljeni in neredko jih človek lahko vidi skozi steklo, kako si šminkajo ustnice, se češejo, si popravljajo kravatne vozle, s pinceto pulijo dlačice, pihajo drobce prahu z obleke ali strižejo zalizce (vsi imajo zmeraj pri roki ogledalce). To ustvarja nelagodnost in nestrpnost med prevajalci besedil, resda skritimi v predeljenih in nesnažnih pisarnah, a zato s čutom za odgovornost, zaradi katerega se imajo za neskončno resnejše in sposobnejše od oholih tolmačev s svojimi ličnimi, presojnimi, zvočno izoliranimi in celo po želji odišavljenimi (so privilegiji) enojnimi kabinami. Vsi se prezirajo in mrzijo, a kar družijo vse nas, je, da nihče ne ve nič o tistih tako zapeljivih zadevah, katerih nekaj primerov sem že omenil. Ponavljal sem te govore ali besedila, o katerih

sem prej govoril, a komaj da se spomnim kake besede o vsebini; ne zato, ker bi od takrat preteklo toliko časa in ima spomin svoje omejitve pri hrambi podatkov, temveč ker se že med prevajanjem od vsega tistega nisem spomnil ničesar več, se pravi, že takrat nisem vedel, kaj govornik govori, niti kaj sem jaz govoril zatem ali, kot naj bi se to počelo, sočasno. On ali ona je govorila in jaz sem govoril ali ponavljal, a na mehaničen način, ki nima nič skupnega z inteligenco, še več, z njo je skregan: samo če niti najmanj ne razumeš niti ne dojemaš, kar slišiš, lahko to ponoviš bolj ali manj natančno (še zlasti, če sprejemaš in oddajaš brez odmora), in tako je tudi s spisi te prav nič literarne zvrsti, pri katerih niso mogoče poprave, ne razmišljanja, ne vračanja. Tako so vsi ti dragoceni podatki, o katerih bi si kdo mislil, da jih imamo prevajalci in tolmači mednarodnih organizmov, v resnici nekaj, kar nam v celoti uide, od začetka do konca in od spodaj navzdol, ne spominjamo se niti ene besede o tem, kaj se kuje in snuje in kuha po svetu, niti najmanjšega pojma nimamo. Pa čeprav včasih ob izmeni za odmor odličnike poslušamo, ne da bi jih prevajali, se terminologija, ki jo uporabljajo, izkaže za tako nerazumljivo za vsakogar pri zdravi pameti, da se potem, če nam kdaj po naključju in iz neznanega razloga uspe zadržati nekaj stavkov, res trudimo, da bi jih čimprej pozabili, saj je ohranjanje tega nečloveškega žargona v glavi dlje, kot je nujno za prevod v drug jezik ali v drug žargon, odvečna muka in zelo škodljivo za našo trpinčeno uravnovešenost.

Med takimi in drugačnimi zadevami se večkrat prestrašeno vprašam, ali kdo sploh ve, kaj kdo sploh govori na teh zborovanjih, še zlasti na strogo retoričnih srečanjih. Če nas že obhaja dvom, da se udeleženci skupščin s svojo divjo spakedranščino med seboj res razumejo, pa je čista resnica, da lahko tolmači po svojih muhah spreminjajo vsebino izjav, pri tem ni možnosti za pravo kontrolo ali stvarnega časa, da bi kaj zanikal ali izboljšal. Popolnoma nadzirali bi nas lahko samo tako, da bi uvedli še enega prevajalca, opremljenega s slušalkami in mikrofonom, ki bi nas simultano prevajal v prvi jezik, tako da bi lahko preverili, ali v resnici govorimo, kar v dvorani govorijo v tistem trenutku. A v tem primeru bi bil potreben še tretji prevajalec, prav tako oskrbljen z napravami, ki bi kontroliral drugega in ga prevajal nazaj, pa morda še

četrti, da bi nadzoroval tretjega, in bojim se, da bi šlo tako naprej v neskončnost, prevajalci bi kontrolirali tolmače in tolmači prevajalce, poročevalci kongresnike in stenografi govornike, prevajalci voditelje in vratarji tolmače. Vsi bi nadzorovali vse in nihče ne bi ničesar ne poslušal ne zapisoval, to pa bi dolgoročno pripeljalo do odprave srečanj in kongresov in skupščin in do dokončnega zaprtja mednarodnih organizmov. Zato je bolje tvegati in se spoprijeti z (včasih velikimi) neprijetnostmi in (včasih dolgotrajnimi) nesporazumi, ki se neizogibno dogajajo zaradi nenatančnosti tolmačev, in čeprav se le redko namerno pošalimo (na kocko postavljamo svojo službo), nam tu in tam ne uspe zadržati kakšne neresnice. Tako predstavnikom narodov kot našim šefom v javni službi ne preostane drugega, kot da se na nas zanesejo, kakor tudi ne visokim državnikom raznih držav, kadar so naše storitve potrebne zunaj organizmov, na katerem od tistih srečanj, ki jih imenujejo *vrhovi*, ali na uradnih obiskih, ko se drug z drugim srečujejo na prijateljskih, sovražnih ali nevtralnih ozemljih. Drži pa, da ob teh tako vzvišenih priložnostih, od katerih so odvisni pomembni trgovski sporazumi, pogodbe o nenapadanju, zarote proti tretjemu in celo vojne napovedi ali premirja, včasih poskušajo tolmača nadzorovati s pomočjo drugega prevajalca, ki seveda ne prevaja nazaj (bila bi prava zmeda), marveč pozorno posluša prvega in ga nadzira ter se prepričuje, ali prevaja ali ne, kot je treba. Tako sem spoznal Luiso, ki so jo iz nekega razloga imeli za resnejšo, zanesljivejšo in zvestejšo od mene in so jo bili izbrali za stražnega prevajalca (imenujejo jih varnostni prevajalci ali prevajalci mreže, iz tega se naposled izcimijo "mreža", zelo grdo), da bi potrdila ali preklicala moje besede med zaupnimi srečanji na zelo visoki ravni, ki so potekala v naši državi pred manj kot dvema letoma med našimi predstavniki in predstavniki Združenega kraljestva Velike Britanije.

Take tankovestnosti niso preveč smiselne, saj je tisto, kar si med seboj povedo visoki državniki, v resnici toliko manj pomembno, kolikor višji so državniki, ki pri pogovoru sodelujejo, zato tudi naša napaka ali prekršek ne bi bila tako huda. Najbrž se ti varnostni ukrepi upoštevajo, da bi si rešili čast, da bi bilo vse videti pomembno in bi se na fotografijah v časopisju in na televizijskih posnetkih zmeraj opazilo tisto naduto osebo, ki neudobno sedi na stolu med voditeljema, tadva pa,

nasprotno, po navadi zasedata mehke naslanjače ali kinemaskopske zofe; in če na pretrdih stolihi sedita dve osebi, vsaka s svojo beležnico v rokah, bo srečanje pred gledalci ob posnetkih in bralci ob fotografijah dajalo večji videz zaledenelega vrha. Saj v resnici pri teh obiskih zelo visoke državnike na potovanju spremlja še cela družba tehnikov, strokovnjakov, znanstvenikov in specialistov (nedvomno oni pišejo tudi govore, ki jih potem državniki imajo, mi pa prevajamo), ki jih tisk skoraj ne opazi, a se medtem za kulisami srečujejo s kolegi strokovnjaki in specialisti obiskane države. Ravno oni se pregovarjajo in odločajo, se spoznavajo, sestavljajo dvostranske sporazume, določajo pogoje sodelovanja, si na skrivaj ali odkrito grozijo, pretresajo sporna vprašanja, se vzajemno izsiljujejo in poskušajo potegniti čim več koristi vsak za svojo državo (po navadi govorijo jezike in so zelo potuhnjeni, včasih jim sploh nismo potrebni). Na drugi strani pa si najvišji državniki niti najmanj ne predstavljajo, s čim se oni ukvarjajo, ali pa to zvedo, ko je že vse končano. Preprosto nastavijo svoj obraz za fotografije in posnetke, se udeležijo kakšne množične večerje ali gala plesa in pritisnejo svoj podpis na dokumente, ki jim jih predložijo njihovi tehniki ob koncu potovanja. Kar se pogovarjajo med seboj, potemtakem nima skoraj nikoli nobene teže, in kar je še bolj nerodno, pogosto si nimajo sploh ničesar povedati. To vemo vsi prevajalci in tolmači, a vseeno moramo biti vedno navzoči pri teh zaupnih srečanjih iz treh glavnih razlogov: najvišji državniki največkrat ne poznajo jezikov; če nas ne bi bilo, bi se jim zdelo, da se njihovemu čenčanju ne daje ustreznega poudarka, in če se zgodi prepir, lahko krivdo naprtijo nam.

Ob tisti priložnosti je bil španski visoki državnik moškega in britanski visoki državnik ženskega spola, zato se je gotovo zdelo primerno, da je prvi tolmač moškega in drugi ali "mreža" ženskega spola, tako da bi se ustvarilo zarotniško in spolno uravnoteženo ozračje. Jaz sem obseдел na svojem mučilnem stolu sredi voditeljev, Luisa pa na svojem ubijalskem stolu nekoliko na moji levi, se pravi, med ženskim voditeljem in menoj, a nekoliko odmaknjena v ozadje, kot opazujoča in preteča postava, ki mi je prebadala tilnik in ki sem jo sam lahko videl (slabo) le s kotičkom levega očesa (odlično pa sem videl njene dolge, prekrizane noge in nove čevlje Prada – znamka mi je bila najbliže). Ne bom tajil,

da sem si jo dobro ogledal (nehote, jasno), že ko smo vstopili v intimni prostorček (usmiljenja vreden okus) in so mi jo predstavili, preden je sedla, medtem ko so fotografi fotografirali in sta se oba visoka državnika pred televizijskimi kamerami pretvarjala, da sta se že zapletla v pogovor; pretvarjala, da, saj niti naš visoki državnik ni znal besedice angleško (no ja, ob slovesu se je opogumil z "Good luck") niti visoka britanska državnica kastiljsko (čeprav mi je rekla "Dober dan", ko mi je z železnim prijemom stisnila roko). Medtem ko je eden za kamere in fotografe v španščini mrmral nekaj neslišnega in popolnoma nepovezanega, ne da bi nehal s širokim nasmehom strmeti v svojo gostjo, kot da bi ji laskal (a mene so glasovi dosegli: če se prav spomnim, sem ga slišal, kako ponavlja: "Ena, dve in tri, kaj vse se še lahko zgodi"), je druga momljala nesmisle v svojem jeziku in ga prekašala po nasmehu ("Cheese, cheese," je govorila, kot svetujejo v anglosaških državah vsakomur, ki pozira za fotografijo, potem pa še onomatopoeične in neprevedljive reči kot "Tweedle tweedle, biddle diddle, twit and fiddle, tweedle twang").

Sam pa priznam, da sem se Luisi nehote tudi veliko smehljal med tistimi predgovori, ko nama še ni bilo treba posredovati (vračala mi je le polovične nasmehe, končno je bila tam zato, da bi me nadzorovala), ko pa sva morala in smo že sedeli, pa zaradi opisane razporeditve naših kriminalnih stolov nisem imel več nikakršne možnosti, da bi lahko vanjo strmel ali se ji smehljal. Resnici na ljubo nama še kar nekaj časa ni bilo treba posredovati, saj je – brž ko so novinarje nagnali, naj se umaknejo ("Dovolj bo," jim je rekel naš visoki državnik z dvignjeno roko, tisto s prstanom), in je komornik ali faktotum od zunaj zaprl vrata in je naša četverica ostala sama, pripravljena na vzvišen pogovor, jaz s svojo in Luisa s svojo beležnico v naročju – nastala nenadna tišina, nekaj najbolj nepredvidljivega in mučnega. Moja naloga je bila občutljiva in moja ušesa so bila zato še posebno pozorna, pričakujoč prvih smiselnih besed, ki bi mi dale ton in ki bi jih moral v istem hipu prevesti. Pogledal sem našega voditelja in pogledal sem njihovo voditeljico in znova pogledal njega. Ona je od daleč in v zadregi opazovala svoje nohte in kremaste prste. On si je tipal žepe suknjiča in hlač, ne kakor nekdo, ki ne more najti, kar resnično išče, temveč kot nekdo, ki se pretvarja, da nečesa ne najde, zato da bi si pridobil čas (kot na primer sprevodnik v vlaku, ko

zahteva vozovnico od nekoga, ki je nima). Imel sem občutek, da sem v zobozdravniški čakalnici, in za trenutek sem se zbal, da bo naš predstavnik izvil tednike in nam jih razdelil. Predrznil sem si obrniti glavo proti Luisi z vprašujočimi obrvmi in ona mi je z gibom roke pokazala (pa ne strogo), naj bom potrpežljiv. Slednjič je španski visoki državnik izvil iz že desetkrat pretipanega žepa kovinsko cigaretnico (nekaj kičastega) in vprašal svojo kolegico: Poslušajte, vas moti, če kadim? In jaz sem se podvzival s prevodom.

- Do you mind if I smoke, Madam? sem rekel.

- Ne, če boste dim pihali navzgor, gospod, je odgovorila britanska poglavarka, nehala opazovati svoje nohte in si povlekla krilo navzdol in jaz sem se podvzival s takim prevodom, kot je tukaj.

Visoki državnik si je prižgal cigarico (imela je velikost in obliko cigarete, a bila je temnokostanjeve barve, nekakšna cigarica, bi rekel), nekajkrat potegnil iz nje in pazil, da je dim izdihoval proti stropu, na katerem so bili, kot sem opazil, madeži. Spet je zavladala tišina in kmalu je on vstal iz svojega prostornega naslanjača, se približal mizici, na kateri je bilo morda preveč steklenic, si pripravil viski z ledom (čudil sem se, da mu ga že prej ni ponudil kak natakar ali šef dvorane) in vprašal: Vi ne pijete, kajne?

In jaz sem to prevedel, prav tako pa tudi odgovor, čeprav sem na koncu vprašanja spet dodal "gospa".

- Ne ob tej uri, če mi ne zamerite, da se vam ne pridružim, gospod. In angleška gospa si je potegnila navzdol že zelo navzdol potegnjeno krilo.

Dolgi odmori in tisto malo kramljanje ali, bolje, pusta izmenjava osamljenih fraz so me začenjali dolgočasiti. Ob neki drugi priložnosti, ko sem tolmačil med voditelji, sem vsaj imel občutek, da sem s svojim vrhunskim znanjem jezikov, ki jih govorim, skoraj nenadomestljiv. Saj ne, da bi bile takrat izrečene velike stvari (Španec in Italijan), a treba je bilo posredovati zapletenejšo skladnjo in besedišče, česa takega pa povprečen poznavalec jezikov ne bi znal dobro prevesti, v nasprotju s tem, kar se je dogajalo zdajle: to bi zmogel vsak otrok.

Naš najvišji je znova sedel z viskijem v eni in s cigarico v drugi roki, srebral požirek, utrujeno zavzdihnil, odložil kozarec, pogledal na

uro, si poravnal hrbtni del suknjiča, ki si ga je bil pomečkal, si še enkrat prebrskal žepe, vdihnil in izdihnil še več dima, se že brezvoljno nasmešnil (tudi britanska voditeljica se je nasmešnila, še bolj brezvoljno, ter se popraskala po čelu z dolgimi nohti, ki si jih je bila spočetka v zadregi ogledovala, in zrak se je za trenutek prepojil s kozmetičnim pudrom) in takrat sem uvidel, da lahko tistih predvidenih trideset ali petinštirideset minut preživita kot v sprejemnici davčnega svetovalca ali notarja in zgolj čakata, da bo pretekel čas in bo ordonanc ali famulus znova odprl vrata kot univerzitetni sluga, ko apatično oznani: "Čas je," ali medicinska sestra, ko se zadirčno oglasi: "Naslednji." Spet sem se obrnil k Luisi, tokrat, da bi nekaj neopazno pripomnil (mislim, da sem ji nameraval šepniti: "Kakšna blamaža"), a sem jo zagledal, kako si je smehljaje, z gotovostjo, nesla kazalec k ustnicam in si z njim rahlo potrkala po njih, češ naj ostanem tiho. Vem, da teh nasmejanih ustnic, prekrižanih s kazalcem, ki mu ni uspelo izbrisati nasmeha, nikdar ne bom pozabil. Mislim, da sem takrat (ali takrat še najbolj) pomislil, da bi se mi bilo ljubo družiti s tistim mlajšim od mene in tako dobro obutim dekletom. Mislim, da mi je tudi stičišče med ustnicami in kazalcem (razprte ustnice in kazalec, ki jih je pečatil, zaokrožene ustnice in raven kazalec, ki jih je sekal) vtilo poguma, da nisem bil prav nič natančen pri naslednjem vprašanju, ki ga je slednjič postavil naš zelo visoki državnik, potem ko je iz žepa povlekel prepoln obroček za ključe in se začel z njimi neprimerno poigravati: Naj vam morda naročim čaj? je rekel.

In jaz tega nisem prevedel, hočem reči, da mu v angleščini nisem postavil v usta njegovega vljudnega vprašanja (iz priročnika in nekam zakasnelega, to je treba priznati), temveč tole: Povejte mi, vas imajo v vaši državi radi?

Zaznal sem Luisino osuplost za svojim hrbtom, še več, videl sem, kako je takoj razklenila svoje predramljene noge (dolge noge, meni nenehno na očeh, kakor tudi novi in dragi čevlji Prada – je že znala zapravljalati svoj denar ali pa jih je bila morda dobila v dar), in nekaj sekund, ki niso bile kratke (začutil sem, kako mi strah prebada tilnik), sem čakal, da bo posredovala in me ovadila, me popravila in ukorila, ali da bo v hipu prevzela tolmačenje, "mreža", saj zato pa je bila tam. A te sekunde so minile (ena, dve in tri) in nič ni rekla, morda zato (sem

pomislil takrat), ker voditeljica iz Anglije ni bila videti užaljena in je odgovorila brez odlašanja, še več, z nekakšno zadržano vnemo: Večkrat se sprašujem o tem, je rekla in prvič prekrizala noge, ne da bi skrbno pazila na svoje krilo, ter pokazala bledična in zelo oglata kolena. Res, glasujejo zate, in ne samo enkrat. Izvolijo te, in ne samo enkrat. A zanimivo, kljub temu nimaš občutka, da bi te imeli radi.

Prevajal sem natančno, le da je iz španske različice izginilo "o tem" iz prvega stavka, tako da je bilo za našega vrhovnega vse videti kot spontano britansko razmišljanje, ki mu je, mimogrede rečeno, kot tema pogovora ugajalo, saj je gospo pogledal z manjšim presenečenjem in večjo naklonjenostjo ter ji med veselim rožljanjem s številnimi ključi odgovoril: To drži. Volilni glasovi tu ne dajejo nikakršnega zagotovila, pa naj jih bo še tako veliko. Poglejte, kaj vam pravim, mislim, da so najbolj priljubljeni v svojih državah ravno diktatorji, nikoli demokratično voljeni in izvoljeni voditelji. So tudi najbolj osovraženi, seveda, a močno priljubljeni pri tistih, ki jih imajo radi, teh pa je tudi čedalje več.

Zdelo se mi je, da je zadnji komentar, "teh pa je tudi čedalje več", malce pretiran, če že ne napačen, zato sem vse razen tega zvesto prevedel (zadnje sem, skratka, izpustil in cenzuriral) in znova čakal na Luisin odziv. Zopet je náglo prekrizala noge (s svojimi zlatimi oblimi koleni), a to je bil njen edini znak, da je opazila mojo svoboščino. Nemara, sem si mislil, pa nima nič proti, čeprav se mi je zdelo, da še vedno čutim, kako mi v tilniku še naprej tiči njen osupli ali morda ogorčeni pogled. Nisem se mogel obrniti, da bi jo pogledal, kakšna nesreča.

Voditeljica se je očitno razživila.

- Oh, rada verjamem, je rekla. Ljudje imajo večinoma nekoga radi zato, ker jih ta zaveže, da ga imajo radi. Tako je tudi pri osebnih razmerjih, kajne? Koliko parov je par ravno zato, ker je eden, samo eden izmed njiju, trdovratno vztrajal, da bi par bila, in drugega zavezal, da ga ima rad?

- Zavezal ali prepričal? je vprašal naš visoki državnik in videl sem, da je bil zadovoljen s svojim niansiranjem, zato sem se potrudil, da sem ga tudi prevedel, kot ga je bil izrazil. Mahal je z neštetimi ključi, da so prehrupno rožljali, živčen človek, ni mi dopustil, da bi dobro slišal, tolmač pa potrebuje tišino, da lahko izpolni svojo dolžnost.

Voditeljica si je ogledala negovane in dolge nohte, zdaj z nezavedno koketnostjo, ne pa sitno in nezaupljivo kot prej, ko je igrala hladnost. Zaman si je povlekla krilo navzdol, saj je imela noge še vedno prekrizane.

- To je isto, se vam ne zdi? Razlika je samo v kronološkem zaporedju: kaj je najprej, kaj pride prej, kajti prvo se neizogibno spremeni v drugo in drugo v prvo. Vse to je povezano s *faits accomplis*, kot pravijo Francozi. Če se državi zapove, naj ima rada svoje voditelje, bo slednjič res prepričana, da jih ima rada; vsaj laže je tako, kot pa če se ji tega ne zapove. A mi jim tega ne moremo ukazati, ravno tu tiči težava.

Tudi pri njej sem podvomil, ali ni nemara zadnji komentar pretiran za demokratična ušesa našega visokega državnika, in po kratkem omahovanju in bežnem pogledu proti drugim in lepšim nogam, ki so me nadzorovale, sem se odločil izpustiti "ravno tu tiči težava". Noge se niso premaknile in takoj sem se prepričal, da so bili moji demokratični pomisleki neupravičeni, kajti Španec je svoj odgovor podkrepil z udarcem ključev po nizki mizici: Ravno tu tiči težava, ravno tu tiči naša težava - da jim tega nikoli ne bomo mogli ukazati. Vidite, jaz ne morem početi, kar je počel naš diktator Franco, ne morem pozvati ljudi, naj pridejo javno izrazit podporo na Trg Orient - tukaj nisem mogel drugače, kot da sem prevedel "na neki velik trg", saj se mi je zdelo, da bi vpletanje besede "Orient" angleško gospo lahko zmedlo -, da bi nas glasno pohvalili, kabinet, mislim, mi smo samo del nekega kabineta, tako je dejstvo, kajne? On je to počel nekaznovano, pod kakršno koli pretvezo, in pravijo, da so ga ljudje hodili slavit pod prisilo. To drži, a drži tudi, da so trg zmeraj napolnili, o tem pričajo fotografije in dokumentarci, ki ne lažejo, in ni mogoče, da bi bili vsi navzoči pod prisilo, še najmanj v zadnjih letih, ko represalije niso bile tako hude ali pa so bile hude morda le za uradnike iz uprave - kakšna sanacija, odpust. Veliko ljudi je bilo že prepričanih, da ga imajo radi - in zakaj? Ker so bili prej desetletja k temu prisiljeni. Imeti rad je navada.

- Oh, dragi prijatelj, je vzkliknila visoka državnica, ne veste, kako dobro vas razumem, ne veste, kaj bi dala za en sam tovrstni javni izraz podpore. Tak spektakel, ko je ves narod enoten kot na praznik, se zgodi v moji državi na žalost samo, kadar protestirajo. Zelo ubijajoče je po-

slušati, kako nas omalovažujejo – ne da bi nas poslušali ali prebrali naše zakone –, cel kabinet, kot ste dobro povedali, s svojimi žaljivimi transparenti; kako zelo depresivno.

– In s parolami. Vpijejo parole, se je vmešal naš vrhovni. A tega nisem prevedel, ker se mi ni zdelo pomembno, pa tudi časa nisem imel; angleška gospa je tožila naprej, ne da bi se ozirala nanj: Ali nas nikoli ne morejo pohvaliti? Sprašujem se: ali nikoli ničesar ne naredimo prav? Mene javno pohvalijo samo tisti iz moje stranke in, jasno, v njihovo iskrenost ne morem povsem verjeti. Podprejo nas samo v vojni, ne vem, ali to veste, samo kadar državo spravimo v vojno ...

Britanska voditeljica se je zamislila, beseda ji je obvisela na ustnicah, kot da bi se spomnila minulih zmagoslavij, ki jih ne bo več nazaj. Sramežljivo in previdno je razklenila noge, si še enkrat energično potegnila krilo navzdol in ga čudežno raztegnila še za dva prsta. Prav nič mi že ni več ugajala smer, v katero se je obrnil pogovor po moji krivdi. Sveta nebesa, sem pomislil (a rad bi bil to povedal Luisi), ti demokratični politiki imajo diktatorske nostalgije, zanje bosta sleherni dosežek in sleherna potrditev vedno samo blede uresničitve globoko usidrane totalitarnosti želje, želje po enoglasju in vsesplošnem strinjaju, in bolj ko se bo ta delna uresničitve približevala nemogoči celoti, večja bo njihova evforija, čeprav jim je nikoli ne bo zadosti; povzdigujejo razlike, a te so za vse v resnici le nujno zlo in nadloga. Kar je rekla gospa, sem prevedel pravilno, razen na koncu tiste omembe o vojni (nisem hotel, da bi se našemu visokemu državniku porodile kakšne čudne misli), namesto nje pa sem ji dodelil tole prošnjo: Oprostite, bi morda lahko spravili ključke? Zadnje čase sem zelo občutljiva za vsak hrup, se vam zahvaljujem.

Luisine noge niso spremenile svojega položaja, zato sem si našega voditelja, potem ko se je že nekoliko zardevaje opravičil in v hipu pospravil prepoln obroček za ključke nazaj v žep suknjiča (najbrž so se mu zaradi take teže v njem delale luknje), znova drznil prevarati, saj je on rekel: Ah, seveda, kadar kaj naredimo prav, nihče ne demonstrira, da bi izvedeli, ali jim je bilo všeč.

Jaz pa sem se, nasprotno, odločil, da bom vse skupaj usmeril na osebno področje, ki se mi je zdelo manj nevarno, pa tudi bolj zanimivo, in sem mu v vrhunski angleščini položil v usta: Ali vas lahko vprašam,

in če ni preveč predrzno, ste vi, v svojem ljubezenskem življenju, koga zavezali, da vas ima rad?

Že v trenutku, ko sem to izrekal, sem uvidel, da je bilo vprašanje preveč predrzno, še zlasti, ker je bilo namenjeno Angležinji, in bil sem prepričan, da tokrat Luisa tega ne bo spregledala, še več, da bo razprostrla svojo mrežo, me ovadila in me pregnala iz sobe, dvignila glas do neba, le kako je to mogoče, kar je preveč, je preveč, ponarejanje in burka, to ni igra. Moja kariera bo uničena. Pozorno in v strahu sem opazoval svetle, nezakrite noge, ki so imele zdaj, ob tej priložnosti, čas za razmislek in odziv, saj si je tudi britanska gospa vzela kar precej časa za razmislek, preden se je odzvala. Našega visokega državnika je merila s priprtimi usti (preveč ličila za ustnice, ki ji je sililo na zobe), on pa je zaradi te nove tišine, za katero ji ni dal povoda in ki si je gotovo ni znal pojasniti, izvilkel drugo cigarico in si jo prižgal z ogorkom prejšnje, tako pa (se mi zdi) naredil zelo slab vtis. A hvala bogu se Luisine noge niso premaknile, še naprej so ostale prekrižane, čeprav so se morda zazibale: opazil sem le, da se je še nekoliko bolj vzravnila v svojem ubijalskem stolu, kot da bi ji zaprlo sapo, morda bolj od strahu zaradi mogočega odgovora kot pa zaradi že tako nepopravljive indiskretnosti; ali pa morda, sem pomislil, tudi njo zanima, ko pa je bilo vprašanje že izrečeno. Ni me izdala, ni me postavila na laž, ni posredovala, ostala je tiho in pomislil sem, ali mi dovoli to, potem bi mi vse dovolila zmeraj, vse moje življenje ali polovico mojega še ne preživetega življenja.

- Hmm. Hmm. Ne le enkrat, ne le enkrat, verjemite mi, je naposled rekla angleška voditeljica in v njenem visokem glasu je bilo nekaj drhtenja zaradi nekega daljnega čustva, tako daljnega, da ga verjetno ni bilo več moč zaznati drugače kot tako - v njenem zapovedovalnem glasu, ki se je nenadoma zatresel. Resnično se sprašujem, ali me je sploh kdo kdaj imel rad, ne da bi ga bila jaz že prej k temu zavezala, celo otroci, no, od vseh so otroci k temu zavezani še najbolj. Pri meni je bilo zmeraj tako, a sprašujem se, ali je na svetu kdo, ki se mu ne godi enako. Vidite, ne verjamem v zgodbe, ki jih pripoveduje televizija, o ljudeh, ki se srečajo in se imajo radi brez kakršne koli težave, oba sta svobodna in voljna, nobeden nima vnaprejšnjih dvomov ali obžalovanj. Mislim, da se tako ne zgodi nikoli, nikdar, niti med najmlajšimi. Sleherni odnos med

ljudmi zmeraj pomeni kopico težav, pa tudi žalitev in ponižanj. Vsi zavezujejo vse, ne samo da delajo tisto, česar nočejo, temveč še pogostejše tisto, o čemer niso prepričani, da hočejo, kajti skoraj nihče ne ve, kaj je tisto, česar noče, še manj pa, kaj hoče, tega nikakor ni mogoče vedeti. Če nihče nikoli ne bi bil k ničemur zavezan, bi se svet ustavil, vse bi obviselo v nekakšni splošni in trajni neodločnosti. Ljudje hočejo le spati, vnaprejšnja obžalovanja bi nas ohromila, predstavljati si, kar naj bi sledilo še nestorjenim dejanjem, je vedno strašno – zato pa smo voditelji tako nujno potrebni, tukaj smo zato, da sprejemamo odločitve, ki jih drugi, ohromljeni zaradi svojih dvomov in pomanjkanja volje, ne bi sprejeli nikoli. Mi njihovim strahovom prisluhnemo. "Mrtvec in spavač sta le podobi," je rekel naš Shakespeare in včasih si mislim, da so vsi ljudje samo to, kot podobe, speči v sedanjosti in mrtvi v prihodnosti. Zato nas volijo in nam plačujejo: da jih zbudimo, da jih spomnimo, da njihova ura, ki bo enkrat prišla, še ni prišla, in da medtem kljub temu poskrbimo za njihove želje. A seveda, vse je treba izvesti tako, da so še naprej prepričani, da izbirajo sami, tako kot se združijo pari v skupni veri, da so izbrali v budnem stanju. To še ne pomeni, da je eden izmed njiju zavezal ali, če hočete, prepričal drugega; brez dvoma sta oba zavezala drug drugega v tem ali onem trenutku dolgega procesa, ki ju je združil – se vam ne zdi tako? –, tako da sta potem ostala skupaj nekaj časa ali celo do smrti. Včasih ju je zavezalo nekaj zunanjega ali nekdo, ki je že odšel iz njunega življenja, zavezuje ju preteklost, njuno nezadovoljstvo, njuna zgodba, njuna nesrečna biografija. Ali celo stvari, za katere ne vesta in ki niso v njuni moči, del naše dediščine, ki jo v sebi nosimo vsi in je ne poznamo, kdo ve, kdaj že se je ta proces začel ...

Medtem ko sem prevajal dolgo razmišljanje visoke državnice (pri sebi sem zadržal "Hmm. Hmm" in začel s " ... sprašujem se, ali me je sploh kdo ..." – dialog med njima je bil tako bolj povezan), je ženska govorila in strmela v tla s skromnim in odsotnim nasmehom, morda nekoliko sramežljivo, z rokami na stegnih, spuščenimi, kot jih večkrat brezdelno puščajo počivati ženske neke posebne starosti, ko gledajo, kako mineva popoldan, čeprav ona ni brezdelno posedala in je bil še dopoldan. In medtem ko sem ta govor skoraj simultano prevajal in se spraševal, od kod bi lahko bil navedek iz Shakespeara ("The sleeping, and the dead,

are but as pictures," je rekla in jaz sem se spraševal, ali naj rečem "speči" in ali naj rečem "sliki", ko sem poslušal, kako to prihaja iz njenih naličenih ustnic), pa tudi, ali ni vse to nemara preširoko, da bi naš voditelj lahko v celoti vse razumel, ne da bi se izgubil, in ali bo našel dostojen odgovor, sem začutil, da se je bila Luisina glava približala moji, mojemu tilniku, kot da bi jo nalašč pomaknila naprej ali jo nekoliko nagnila, da bi bolje slišala obe različici, ne da bi si pri tem pomišljala zaradi razdalje, majhne razdalje, ki jo je ločevala od mene in ki se je zdaj, ko se je nagnila naprej (naprej pomaknjen obraz: nos, oči in usta; brada, čelo in lica), še skrajšala, do točke, ko sem rahlo zaznal njeno dihanje ob svojem levem ušesu, njeno rahlo neenakomerno ali pospešeno dihanje sem zdaj čutil ob svojem levem ušesu, mečice, kot šepet, tako pridružen, kot da ne bi imel sporočila ali pomena, kot da bi bila že samo dihanje in šepetanje predajano sporočilo, in morda lahko premikanje prsi, ki se me niso dotikale, a sem jih, neznane, čutil najbliže, skoraj na sebi. Kar nam zaslanja hrbet, so prsi drugega človeka, zavarovane se v resnici čutimo samo, kadar je nekdo zadaj, to zaznamuje že sam izraz: zasloniti komu hrbet, kot v angleščini, to back, nekdo, ki ga morda ne vidimo in nam pokriva hrbet s svojimi prsmi, ki se nas skoraj dotikajo in se nas slednjič vedno tudi dotaknejo, in še več, včasih nam ta nekdo položi roko na ramo ter nas z njo pomiri in nam da oporo. Večina zakoncev in parov spi tako ali verjame, da spi tako; ko se poslovita, se oba obrneta v isto stran, tako da je vso noč eden s hrbtom obrnjen proti drugemu in ve, da mu ga zaslanja on ali ona, tisti drugi, in sredi noči, ko plane pokonci iz morečih sanj, ko ne more priklicati spanca, ko ima vročino, ko se v temi počuti osamljen in zapuščen, mu ni treba drugega, kot da se obrne, in takrat pred seboj zagleda obraz tistega, ki ga varuje, ki se mu bo pustil poljubljati po obrazu, po vsem, kar je na obrazu mogoče poljubiti (nos, oči in usta; brada, čelo in lica, vsepovsod po obrazu), ali ki mu bo mogoče, na pol v snu, položil roko na ramo, da bi ga pomiril, ali mu dal oporo, ali pa se ga morda oklenil.

Prevedla in spremno opombo napisala **Marjeta Drobnič**

Javier Marías, eden najuspešnejših mladih španskih (1951) avtorjev, je pisatelj, čigar dela se tiskajo v velikih nakladah tako v izvirniku kot prevodih in dobivajo številne pomembne nagrade tako doma kot po svetu. Je prevajalec z državno nagrado za prevod (L. Sterne, *Tristram Shandy*), predaval je na Oxfordu, v Združenih državah in na madridski univerzi Complutense. Napisal je romane *Območja volka* (Los dominios del lobo), *Prečkanje obzorja* (Travesía del horizonte), *Monarh časa* (El monarca del tiempo), *Stoletje* (El siglo), *Sentimentalni mož* (El hombre sentimental), *Vse duše* (Todas las almas) – imajo ga za enega najboljših romanov v obdobju od 1975 do 1991, *Tako belo srce* (Corazón tan blanco), *Jutri v buki misli name* (Mañana en la batalla piensa en mí), zbirko novel *Medtem ko one spijo* (Mientras ellas duermen), zbirko esejev *Minule strasti* (Pasiones pasadas), kratke biografije *Napisana življenja* (Vidas escritas). Njegovo pisanje odlikuje preplet subtilne ironije, parodiranja raznovrstnih veljakov ter otožnih tonov ob človekovem stanju in nemoči v mehanizmu usodnosti življenja. *Tako belo srce* (1992) je roman skrivnosti. Odkrivanje minulih dejanj in s tem odkrivanje vzporednic, ki jih človek (junak) nezavedno nosi v sebi, stopanje na pot spoznavanja mehanizmov, ki njegovo življenje predejo v nit, ki se iz preteklosti, še pred njegovim začetkom, neznane ali zamolčane, vleče in končuje v njem, zato da jo nadaljuje, da jo spleta (ker jo mora spletati) iz njene snovi, je lahko boleče. Marbas z junakovo bolečino ravna previdno in z občutkom: ostrino časa pred trenutkom spoznanja, ki v romanu vseskozi preži v senci in grozi s skrivnostmi iz preteklosti, trenutek spoznanja in junakovo sprejemanje časa in življenja in ljudi zabriše ter ovije z mehko ravnostjo časa in življenja in ljudi, ki ga tudi varujejo, da temne skrivnosti, ki silijo na površje in zahtevajo svoj prostor v sedanjosti, čim nežneje pristanejo na belem srcu.